

Ton Lemaire, *Met lichte tred: De wereld van de wandelaar*

De titel van het laatst gepubliceerde werk van Lemaire, *Met lichte tred: De wereld van de wandelaar*, roept bij mij herinneringen op aan zijn eerste boek, *De tederheid: Gedachten over de liefde* en zijn tiende, *Met open zinnen: Natuur, landschap, aarde*. Ik bespeur hier een streven naar de waarheid, zoals een oprecht nadenkend en om zich heen kijkend subject deze zou kunnen leren kennen. In principe kunnen we, ondanks de val, als zondaar en consument, de wereld min of meer waarheidsgetrouw waarnemen, niet-gecorrumpemd door klassenstrijd of al te godsdienstige ideeën. Ik ben weer even terug bij één van Lemaire's colleges in de wat late pre-postmoderne tijd, toen we in Nijmegen zo onze voorzichtige bedenkingen hadden bij de loop van de geschiedenis - met Spengler als spookachtige referentie opduikend in Lemaire's omvangrijke boek *Over de waarde van culturen: Een inleiding in de kultuurfilosofie tussen europa-centrisme en relativisme* dat tentamenstof was - maar nog wel dachten dat het goed kon komen met de wereld in zijn geheel.

Wat ik mis in *Met lichte tred* is een weergave en analyse van de ontwikkeling van het bewustzijn tijdens het wandelen. In vrij technische zin. Hoe veranderde het denken van de wandelende over de tijd, in de opeenvolgende perioden van de geschiedenis in het westen, van de klassieke oudheid, via de middeleeuwen, de renaissance, de verlichting, de romantiek, de industrialisering en de trek naar de stad, naar de nog modernere tijden? Hoe wandelde de vroege toerist Petrarca op de Mont Ventoux nu precies anders dan Nescio als gedroomd titaantje naar de rand van Amsterdam? Al wandelend zagen zij iets en dachten zij iets. Waaraan kun je nu precies zien dat Nescio moderner is dan Petrarca, gelet op inzet, wijze en resultaat van hun wandelend denken? Heeft het wandelen een eigen logica? En is deze aan veranderingen onderhevig?

Lemaire ziet al tijden meer voortgang dan vooruitgang in onze westerse leefwijze, als gevolg van het dominant worden van de economische sfeer, het altijd maar weer moeten aanhaken bij de globale ontwikkelingen van de markt, om vrij en gelukkig consumeren te kunnen bekostigen. En toch ziet hij ook, en meer zelfs dan anderen, dat we in onze dagelijkse omgang met het milieu een ontwikkeling ten goede zullen moeten doorvoeren, om niet milieuloos te eindigen, dus zonder een plaats om te zijn. Gaat dat op één of andere manier lukken? Misschien gebeurt dat als we "bewust" gaan wandelen, zoals Lemaire bepleit. Als men mogelijk met niet meer dan een boterham en wat inspanning van de benen komt tot een algehele gezondheid, van lichaam, geest, en verlangen. Lemaire gelooft daarin. Over de markt verder geen woord.

Ik ben wat somberder. Naar mijn idee kan de wandeling nooit meer worden dan een moment van respijt, van tijdelijke opschorting van een algemene neergang. Ik denk daarbij minder aan Spengler dan aan Primo Levi, die op een dag in het kamp, samen met een medegevangene de opdracht kreeg te voet een ketel soep te gaan halen. Hij moest aan een passage uit Dante's komedie denken, die hij zich zo goed mogelijk voor de geest probeerde te halen, en waarvan hij de schoonheid probeerde uit te leggen aan zijn metgezel, die jonger en minder belezen was. Hij beleefde bij deze wandeling een moment van buitentijdelijk geluk, heel mooi, maar precies dat.

Nijmegen, september 2019
René van der Haar